

Віталій Манзуренко

*редактор часопису
«Однострій»*

Стаття розповідає про третю відзнаку з серії пам'ятних подієвих відзнак — «Рушір. 1945—2010», випущену до 65-ї річниці бою сотні під керівництвом Мирослава Симчича-‘Кривоноса’, що відбувся 15 січня 1945 р. неподалік с. Космач. Описано обставини створення відзнаки, її вигляд, наклад, а також урочистості з нагоди її вручення.

Ключові слова: подієва відзнака — «Рушір. 1945—2010», Мирослав Симчич-‘Кривоніс’, УПА, Ніл Хасевич, журнал «Однострій».

Manzurenko Vitaliy

COMMEMORATIVE AWARD «RUSHIR 1945-2010»

The article tells about the 3rd in the row of event awards — «Rushir. 1945—2010», that was established to 65th anniversary of the Myroslav Symchych-‘Kryvonis’ sotnia’s battle that took place near Kosmach village on Jan. 15, 1945. Award’s look, quantity, preconditions are described, as well as ceremony of awarding.

Key-words: event award «Rushir. 1945—2010», Myroslav Symchych-‘Kryvonis’, UPA, Nil Khasevych, «Odnostrij» magazine.

ПАМ'ЯТНА ВІДЗНАКА «РУШІР 1945–2010»

Стаття розповідає про третю відзнаку з серії пам'ятних подієвих відзнак — «Рушір. 1945—2010», випущену до 65-ої річниці бою сотні під керівництвом Мирослава Симчича-‘Кривоноса’, що відбувся 15 січня 1945 р. неподалік с. Космач. Описано обставини створення відзнаки, її вигляд, наклад, а також урочистості з нагоди її вручення.

У попередньому числі наукового збірника «Український визвольний рух» була надрукована стаття, присвячена одній з пам'ятних подієвих відзнак — відзнаці «Рейд УПА в Румунію 1949—2009»¹. Вже тоді планувалося до 65-ої річниці бою сотні УПА під командуванням Мирослава Симчича-‘Кривоноса’ випустити в цій серії третій знак — «Рушір 1945—2010». Проект знаку був запропонований редакцією часопису «Однострій», нагорода встановлена Косівською районною владою.

Оскільки справа офіційного визнання УПА на державному рівні досі не вирішена, для відзначення ветеранів УПА у зв'язку з ювілеями подій національно-визвольних змагань, керівництво західних областей України своїми розпорядженнями встановило цілий ряд нагород. Зокрема, Львівська обласна державна адміністрація встановила ювілейні відзнаки «60 років УПА», «50 років Норильського повстання»², «100-річчя генерал-хорунжого, голвнокомандуючого УПА Романа Шухевича», почесні відзнаки «60 років Української Головної Визвольної Ради» та «90 років Західно-Української Народної Республіки».

Разом з тим неохопленими залишилися ювілеї великих боїв, стратегічних операцій та рейдів. Ініціаторами створення першої пам'ятної відзнаки «Гурби 1944—2009» стала група ентузіастів — учасників експедицій в урочище Гурби 2002—2009 рр.: Ігор Марчук — директор відділу Інституту дослідів Волині, член редакції військово-історичного журналу «Однострій», Сергій Мініч — заступник голови Рівненської міської організації Конгресу Українських Націоналістів, та Олег Тищенко — голова Рівненської об-

¹ Манзуренко В. Пам'ятна відзнака «Рейд УПА в Румунію. 1949—2009» // Український визвольний рух. — Львів, 2010. — Зб. 14. — С. 213—217.

² Манзуренко В. Ювілейна відзнака «50 років Норильського повстання» // Український визвольний рух. — Львів, 2004. — Зб. 3. — С. 273—279.

ласної організації Всеукраїнського Братства ОУН-УПА імені Романа Шухевича. Візуальне завдання, яке вони поставили перед собою, було просте: художньо відобразити у нагороді героїку УПА, трагізм битви через велику кількість загиблих, підкреслити оборонний характер події для української сторони.

За основу форми нагороди вирішили взяти традиційний середньовічний щит русичів, забарвлений у чорний колір (для відображення тяглості боротьби). Найточнішим відтворенням образу щита авторська група визнала знак для нижчих чинів царської армії початку ХХ століття — Знак у пам'ять 100-річного ювілею Лейбгвардії I-го та II-го Кубанських сотень Імператорського конвою (зберігається в музеї О. Суворова). Його виконано в окисдованій основі та чорній емалі з 13-ма заклепками по краю. Було вирішено не змінювати колір, а для зручності обрати «срібну» основу для подвійної вузької лінії обрамлення щита і тих самих 13 полірованих заклепок.

Образ головного наповнення щита мав містити виключно українську повстанську тематику. Тому вирішили обрати зображення срібного «Хреста Бойової Заслуги» авторства повстанського художника-графіка Ніла Хасевича. Напис на щиті «Гурби. 1944—2009» під нагородою Хасевича стилізовано випуклим рамковим обрамленням за зразком напису на нагрудній відзнаці «ОУН-ДУН. 1941»³, випущений для Дружин українських націоналістів «Роланд» та «Нахтігаль» 1941 р.

Всього у грудні 2008 р. випущено 50 відзнак «Гурбинський щит» «Гурби. 1944—2009». На основі багаторічних пошуків і консультацій в Рівненській обласній організації Всеукраїнського Братства ОУН-УПА імені ген. Романа Шухевича-«Тараса Чупринки» склали список осіб для нагородження з 40 прізвищ. Перша десятка — виключно керівники тієї битви, з яких живим на той час був лише Василь Кук — Головний командир УПА 1950—1954 рр. Наступна десятка — молодші командири та рядові бійці УПА, частина з яких дожила до сьогодні.

Наступні два десятки нагород були призначені для діячів громадського руху — членів національно-патріотичних організацій, представників влади, письменників — популяризаторів темати-

³ Семоток Я. *Українські військові нагороди*. — Торонто, 2004. — С. 51.

**Пам'ятна відзнака
«РУШІР 1945-2010»**

Блискуче проведений 15 січня 1945 р. сотнею УПА під орудою Мирослава Симчича – «Кривоноса» переможний бій, в якому вщент розгромлено батальйон НКВД на присілку Рушір поблизу с. Люча Косівського району Івано-Франківської області є свідченням неабиякого військового мистецтва українських повстанців, їх героїзму і жертвності в боротьбі за незалежність рідної землі.

Михайло ТОМАЩУК
«Березови в історії Гуцульщини».

Пам'ятною відзнакою «Рушір 1945-2010»

за № _____

Нагороджується

Голова Косівської райдержадміністрації

Я. ШИНКАРУК

В.о. Голови Косівської районної ради

П. ДІЙЧУК

ЛЮЧА-РУШІР « _____ » _____ 2010 р.

ки бою, організаторів вшанування пам'яті загиблих, тих, хто ще наприкінці 1980-х рр. встановлював хрести в місцях масових поховань⁴. Останній десяток відзнак, з 40-го по 50-й номери, був переданий колекціонерам, які збирають українські нагороди.

Трохи пізніше, в червні 2009 р., було вирішено виготовити другу серію — ще 40 відзнак — для тих, хто не отримав нагороди раніше. Отже, всього випущено 90 знаків «Гурби. 1944—2009».

В продовження цієї серії відзнак, для відзначення 60-ої річниці рейду УПА в Румунію в червні 2009 р., редакція українського військово-історичного журналу «Однострій» запропонувала керівництву Косівської райдержадміністрації та Косівській районній раді заснувати пам'ятну нагороду «Рейд УПА в Румунію 1949—2009». Пропозиція була схвалена, і 2 серпня 2009 р. в с. Космач (Косівський район, Івано-Франківської області) біля пам'ятника Борцям за волю України відбулося урочисте дійство. Тут було проведено вручення номерної пам'ятної відзнаки, випущеної обмеженим накладом у 70 примірників. Взнявши за основу пам'ятну відзнаку «Гурби 1944—2009», Віталій Манзуренко розробив проект знаку «Рейд УПА в Румунію 1949—

⁴ Пошукові роботи в урочищі Гурби (2002—2009 рр.). Підсумковий звіт. — Рівне, 2009. — С. 118—119.

2009», який і був затверджений. Село Космач вибране через те, що 60 років тому звідси розпочався рейд вояків УПА до Румунії і саме тут 2 серпня 1949 р. він завершився. Через 60 років тут зібралися правонаступники повстанців — їхні сини, дочки і дальші родичі, оскільки до наших днів ніхто з рейдуючих повстанців не дожив.

З 22 учасників рейду в книжці «Рейд УПА в Румунію 1949 р.»⁵ було встановлено імена і біографії лише 13 повстанців. Великою несподіванкою у цей урочистий день стала розповідь Мирослава Симчича-‘Кривоноса’ про невстановленого до того часу повстанця Дмитра Палійчука-‘Веселого’, який брав участь у рейді. Відразу було виписане посвідчення і пам’ятна відзнака вручена його дочці Марії Палійчук, яка проживає в с. Космач та була присутньою на урочистості. Пам’ятну відзнаку № 3 Василя Білінчука-‘Сибіряка’ отримав його син Василь Портяк, номінант на здобуття Шевченківської премії 2009 р. Пам’ятну відзнаку за № 13 Василя Рабинюка -‘Чеха’ отримала його дочка Василина-Дарія Довганюк, жителька села Черганівка Косівського району. Пам’ятну відзнаку за № 4 Дмитра Білінчука-‘Хмари’ отримав його племінник Володимир Білінчук, який мешкає в Івано-Франківську. Інші пам’ятні відзнаки учасників рейду до Румунії отримали близькі родичі, а в разі відсутності родини відзнака передавалась до музею. Пам’ятна відзнака за № 1, якою було нагороджено командира рейду Петра Мельника-‘Хмару’, передана до музею села Камінне Надвірнянського району, пам’ятна відзнака за № 7 Дмитра Довганюка-‘Сокола’ передана в музей села Тюдів Косівського району.

Крім перших 14 пам’ятних відзнак, наданих учасникам рейду до Румунії, наступні були вручені ветеранам УПА, які брали участь у підготовці до рейду, авторам книжки «Рейд УПА в Румунію 1949 р.», історикам і науковцям з України, Чехії та Канади, працівникам Державного галузевого архіву Служби безпеки України, передані до багатьох музеїв. Останній десяток цієї відзнаки, як і попередньої, отримали колекціонери для поповнення своїх збірок українських відзнак та нагород. Наклад цієї нагороди — 70 примірників.

Третю відзнаку з серії подієвих відзнак — «Рушір. 1945—2010» — планувалося випустити до 65-ої річниці бою сотні під керівництвом Мирослава Симчича-‘Кривоноса’, який відбувся 15 січня 1945 р. не-

⁵ Манзуренко В., Гуменюк В. *Рейд УПА в Румунію 1949 р.* — Львів; Рівне, 2007.

подалік с. Космач. Відзначення цієї події відбулося в травні 2010 р. через дві обставини: на той час в Україні відбувалися президентські вибори, а також ветерани УПА звернулися з проханням провести нагородження в теплішу пору року, оскільки їм вже понад 80 років і було б важко прибути на місце бою в гори в січні.

І в цьому випадку редакція українського військово-історичного журналу «Однострій» запропонувала керівництву Косівської райдержадміністрації та Косівській районній раді заснувати пам'ятну нагороду «Рушір. 1945—2010». Пропозиція була схвалена районною адміністрацією в листопаді 2009 р. Взявши за основу попередні дві пам'ятні відзнаки «Гурби 1944—2009» та «Рейд УПА в Румунію. 1949—2009», Віталій Манзуренко розробив проект знаку «Рушір. 1945—2010».

Бій в урочищі Рушір став одним із символів боротьби за незалежність України. В ньому сотня УПА, якою командував 22-річний Мирослав Симчич-‘Кривоніс’ із Вижнього Березова, вщент розгромила майже втричі більший підрозділ НКВД, що планував «умиротворити бандерівську столицю» — так іронічно називали Космач спецслужби ССРСР. В тому бою загинуло понад 300 енкаведистів та їх командир Дергачов, який попередньо займався депортацією чеченців, інгушів та кримських татар. Були втрати і серед повстанців — загинули стрільці Микола Скільський-‘Явір’ та Петро Вівчарук-‘Сірко’, а Мирослава Симчича поранило розривною кулею в руку, і лише вивірений народний метод лікування запобіг ампутації.

Ось як згадує про бій Мирослав Симчич: «Двісті п'ятнадцять стрільців треба було замаскувати так, щоб ворог не запідозрив нічого. Місцина відповідна знайшлася. Гори там брали дорогу в підкову. Мені подумалося, що сам Господь створив наші гори, щоб нищити в них непроханих зайд.

Посилена сотня мала на озброєнні 22 легких кулемети, полковий міномет, “бронебійку”, понад 20 автоматів, десь 15 напіваавтоматичних рушниць, решта — карабіни (кріси) й гранати. Ворожа колона з'явилася зранку: 12 вантажівок-студебекерів (за іншими даними — понад 15), тісно набитих солдатами, і одна легкова автомашини зупинилися на самому краєчку провалля перед щойно розібраним повстанцями мостом. Усі були на виду. Бій тривав дві з половиною години»⁶.

25 травня 2010 р. в урочищі Рушір, між селами Люча і Космач (Косівський район Івано-Франківської області), на місці бою відбулося урочисте дійство, під час якого було вручено номерні пам'ятні відзнаки. Вдалося встановити, що через 65 років від події на Прикарпатті проживає шестеро учасників цього бою, яким судилося пройти через тюрми і табори. Сам Мирослав Симчич провів за ґратами 32 роки.

Відзнаку під № 1 отримав командир бою сотенний Мирослав Симчич. Її вручив заступник голови Косівської райдержадміністрації Микола Васкул. Із рук легендарного сотенного відзнаки отримали учасники бою Іван Фіцич-‘Соловій’, Петро Фіцич-‘Чайка’, Іван Клим’юк-‘Воробець’, Василь Ігнатюк-‘Яблін’. Не зміг прийти через недугу Сильвестр Геник-‘Смик’, тому нагороду передали через рідних. Посмертно відзнакою нагороджені Микола Скільський-‘Явір’, Петро Вівчарук-‘Сірко’, сотенний Дмитро Негрич-‘Мороз’, Михайло Басараба-‘Лобода’, Василь Синітович-‘Буйтур’, Іван Перцович-‘Лісовик’, Микола Геник-‘Змій’, Іван Риж-‘Козак’, Василь Лойовський-‘Шпак’, Антон Геник-‘Лісок’, Антон Скільський-‘Могила’, Антон Дрогомирецький-‘Соکیل’, Василь Скільський-‘Трім’, Василь Малик-‘Довбуш’, Василь Малкович-‘Держак’, Іван Ільницький-‘Риболов’.

Нагороди загиблих і померлих отримали дружини, сини, дочки та інші родичі. Відзнаки тих, у кого не залишилось рідні, передано в музеї сіл та міст.

За сприяння у виділенні коштів для виготовлення відзнак нагороджені голова райдержадміністрації Ярослав Шинкарук, голова районної ради Руслан Присяжний, заступник голови РДА Микола Васкул.

Відзнакою нагороджені ініціатори відзначення: Василь Гуменюк, Віталій Манзуренко, Сергій Музичук. Її отримали обласні організації Всеукраїнського Братства ОУН-УПА Львівської та Рівненської областей, видавництво «Літопис УПА» та Центр досліджень визвольного руху. Також нагорода передана до Косівського музею визвольної боротьби. Останній десяток цієї відзнаки, як і попередніх, отримали колекціонери для поповнення своїх збірок українських відзнак та нагород. Нагорода була випущена обмеженим накладом у 70 примірників.

⁶ Гонський В. УПА — армія-переможець. Сотенний Симчич-Кривоніс та інші. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zarichnyj.narod.ru/hi_upa_kryvonis.htm